

VIDÉKI FOLYÓIRATAINK PROBLÉMÁI

A demokratikus kultúrpolitika legfontosabb célja a kulturális monopóliumok megszüntetése és a kapitalista társadalmon belül kialakult, mindmáig ható kulturális szándékoknak a legfelső színvonalon történő kiegyenlítése. A műveltség a vagyonos osztályok külön joga volt a múltban. Ezt a monopóliumot döngetik azok az eredmények, amelyeket a demokrácia a tömegkultúra terén és a nevelés új intézményeiben már eddig is elért, és méginkább azok az eredmények, amelyeknek elérésére ez intézmények biztosítékot nyújtanak. Azonban az elnyomó és a kizsákmányolt osztályok közti műveltségi szintkülönbség mellett a régi rendszer magyar művelődéspolitikájának külön betegsége volt a kulturális agrárrolló, a főváros és a vidék sajátos kulturális szintkülönbsége. Már a tizenkilencedik század elejétől kezdve Budapest a magyar szellemi élet középpontja volt és félreérthetetlen irányító szellemének nyomait magán viseli az egész magyar irodalom és művészet. Ez természetesen nem baj, ameddig az irányítás valóban irányítás marad és nem adja át helyét valamely mindent elnyelni-akaró, mindent magába-habzsoló kulturális imperializmusnak. Budapest — különösen a két világháború között — ilyen mindent magába kaparintó szörnyé, „vízfejjé“ fejlődött. És ezen nem segítettek a romantikus antikapitalizmus, a rendi állam idilli elképzeléséből táplálkozó vidéki dzsentri-reakció legvadabb városellenes támadásai sem. Sőt azok az intézményesített törekvések sem, amelyekkel az államhatalom kultúrpolitikája a vidéki kúriák városellenes lázadását támogatta. Ellenkezőleg: város és falu, főváros és vidék eltávolodása, egymással való szembefordulása csak elősegítette a kulturális hasadék növekedését, mert hiszen a vidék, szembefordulván mindazzal, amit Budapest jelentett, szembefordult a polgári, a nyugateurópai kultúra — tehát a régi rendszeren belül elérhető legmagasabb kultúra — minden formájával. A budapesti kávéház (s ebben az értelemben kávéház volt a sajtó, a színház, a film és az irodalom jelentős része is) parlagnak tekintette a magyar vidéket, még népiességének közönséget is magátólértetődőleg a fővárosban kereste. A vidék számára pedig Budapest a nyakára telepedett idegen város volt, amely a többi európai városokhoz való hasonlatosságával, színtelen urbanizmusával elszakadt attól a magyar néplélektől, amely magyar néplélek a romantikusan városellenes dzsentri felfogás szerint még hat ökrön szánt valahol az Alföldön, vagy disznót makkoltat Somogy tölgyes erdőiben. A civilizáció, a kultúra valamiképpen azonosult Budapest fogalmával, Budapestet pedig utálták. A múlt

rendszer decentralizációs törekvései, Klebelsberg Szegedje, a Janus Panonnius Társaság Péce, nem az európai kultúra elért eredményeit közvetítették Budapestről a magyar vidék felé, hanem Budapest ellen és Európa ellen akartak valamely autochton „magyar mélykultúrát” feltámasztani, a kapitalizmus és polgárság nagyvárosi művelődésével szemben akarták a feudális reakció vidéki művelődési tartalékait felvonultatni.

A demokrácia decentralizációs törekvései természetesen nem ezen a vonalon folytatódnak. A vidéket, a vidék kulturális központjait nem Budapest igazabb, népibb, magyarabb vetélytársaként akarják a „bűnös várossal” szemben felvonultatni. Viszont nem is céljuk a kapitalizmus polgári kultúráját Szegeden, Pécsen, Debrecenben, vagy más vidéki nagyvároson keresztül ráerőszakolni a magyar falura, a magyar népre. A demokrácia kultúrája nem a polgárságé többé, hanem a népé, a dolgozóké. Város és falu hamis ellentéte helyett a dolgozók és nem-dolgozók helyes frontját tisztázva, a dolgozók kultúrája is egyformán lehet a városi és falusi dolgozóé. Budapestről nem „az éjjeli kávéházak gőze”, hanem a demokratikus társadalom vezető osztályának, a munkásságnak és a demokrácia lényegét felismerő, haladó értelmiségnek a szelleme árad ki a vidék felé, hogy ott a vidéki dolgozó értelmiség és parasztság rokon szellemével találkozzék. Ebben az értelemben teszi a demokrácia áthidalhatóvá Budapest és a vidék kulturális színvonalkülönbségét, az egységes, demokratikus, népi kultúra jegyében.

Ezt a célt kell hogy szolgálják a vidéki városok kulturális intézményei, irodalmi- és tudományos társaságai, de főleg folyóiratai. S ez köztűs feladatot ró rájuk. Egyrészt át kell venniük, továbbítaniuk kell azt a szellemet, amelyet a demokrácia országos egysége és Budapesten, az ország fővárosában működő központi szervei sugároznak ki magukból, másrészt állandó, eleven és szerves kapcsolatban saját régiójukkal, saját tömegeikkel, fel kell tárniuk a népiségnek azokat a sajátos színeit, amellyel vidékük gazdagíthatja az egyetemes magyar demokrácia kultúráját. Minden vidéki folyóirat egyszerre teljesít országos feladatot és helyi feladatot. Ha e köztűs szerepet nem tudja egyidejűleg és magától értetődő természetességgel betölteni, úgy rossz folyóirat és nem érdemli meg a nehezen és drágán szerzett papirost.

A felszabadulás óta több vidéki folyóirat próbálkozott — ha ugyan próbálkozott — ezzel a feladattal. Több-kevesebb sikerrel, illetőleg teljesen sikertelenül. Legelső, legnagyobb terjedelemben megjelenő, legrégebbi ultra támaszkodó, de egyszersmind legrosszabb munkát végző folyóirat e téren az 1948. tavaszán kimúlt pécsi *Sorsunk* volt. Ennek tulajdonosa, a volt pécsi Janus Pannonius Társaság, hiába magyarosította a nevét Batsányi János Társaságra. A régi „pannonizmus”, a Dunántúl kék ege, a Nadler-féle tájköltészet német fasiszta szellemében való mélymagyarkodás változatlanul tovább-élt a társaság berkeiben, tovább tenyészett a folyóirat hasábjain. A *Sorsunk* valóban iskolapéldája annak, milyen veszélyek leskelődnek ma is még a vidéki folyóiratra, milyenek nem szabad lennie a vidéki folyóiratnak. Ez a lap bámulatos rutinnal

tudott a népiesség jegyében népellenes lenni. *„Megint terjedőben van az östehetségek rászabadítása az irodalomra. Ez az ostoba kergető kultusz, amely annyit értett már az irodalomnak s akarva-akaratlan, a buta, de tehetségös író fogalmát népszerűsítette, szembeállítva a kulturált íróval, akinél hátrány lett a műveltség.”* Ez a finnyás ostobaság célzatosan téveszti össze Gömbösék rosszhiszemű, városellenes, feudális vidék-kultuszát — tehát pontosan azt az irányzatot, amely a Sorsunk szellemi és politikai alapjait meghatározza — a demokrácia népi és kulturális törekvéseivel. Mintha bizony a demokrácia is a Sértő Kálmánok szerencsétlen, úri drótonrángatott parasztfiguráit kívánná feltámasztani, a népi kollégiumok tehetséges művészifjaiban! Mintha nem éppen a Sorsunk ideológiája lett volna ludas abban a bűnben, amely fiatal, jobbsorsra érdemes tehetségeket tett tönkre azért, hogy az „örök” paraszti őserő, a mélymagyarság és az időtlen pannonizmus és a többi hasonló reakciós ostobaságok jegyében kijátssza őket a város és természetesen „az idegen célok szolgálatában álló” városi munkásság ellen. A provinciális választékos rosszízlés ilyenféle nyegle megnyilvánulásai mellett áldva lengi körül a Sorsunk világnézetét Hamvas Béla töményen reakciós, a régi idők aranykorát visszasíró, a forradalom és társadalomépítés korában az „előkelő” szemlélődés tétlenségét meghirdető szelleme is. Nem csoda, hogy a Sorsunk így üdvözli Hamvas Béla művét: *„Olyan nagyok ennek a lelki univerzalizmusnak méretei, hogy a marxizmus-leninizmus főbb szövegei törés nélkül beleilleszkednek s a szocialista eszme is építőkővévé válik az emberi bölcsesség hatalmas katedrálisának.”* Vagyis Hamvas Béla nagysága kell ahhoz, hogy az emberi bölcsességbe a szocializmus is beleférjen és a marxizmus-leninizmus, amely természetétől fogva tudvalevőleg „romboló erő”, építőerővé váljon. Hamvas Béla kell ahhoz, hogy az emberiséget meggyőzze afelől, ami felől a Szovjetunió harmincéves építő történelme nem tudta meggyőzni.

Tömény tisztaságban szolgáltatja az elriasztó példát Slatinay Ernőnek a Sorsunk 1947. VII—VIII. számában megjelent cikke. A városellenesség durva és primitív formája itt egyenes úton visz a nyílt náci-fasizmus felé. Splengert idézi: „a puszták állati, vad tüzét” követeli. A város az emberiséget elszakítja az élet igazi forrásaitól és a racionalizmus az észszerűség jelében eltorzítja az ős, egészséges, emberi ösztönöket. Ebből az alapvető gondolatból logikusan következik a finnyás népgyűlölet: *„Az időszerűen vett szigeti gondolat nem jelentheti a szellem pozíciójának átengedését az alacsonyrendűség, a mis-más, a csöcselék számára. Ellenkezőleg, ma naponta újra meg újra fel kell vennünk a harcot az utca értékelése ellen.”* Ez az 1947 nyarán még pimaszul harcot-kívánó ellenforradalmiság természetesen szocialista-ellenes is: *„Tisztában kell lennünk, a jövőt épp oly kevésbé biztosítja a polgári derékség, mint akár a szociális derékség, mint akár a szociális gondolat. Mindkettő a racionalizmus szülötte és ennyiben merőben más igények szolgálatában áll, mint amiket az organikus élet magának megkíván. A polgár éppoly kevésbé vállalja a múlttal a közösséget, mint a haladó, civilizált társadalom*

későbbi típusa.“ A szocializmus tehát idegen az emberi élet egészséges organikus fejlődésétől, az „organikus“ szó biológiai alapjellege természetesen nem véletlen, szoros kapcsolatban van a fasiszta fajelmélet gyilkos mérgével, nemcsak az ilyenféle mondatokban: „*A nemzetek vértartaléka egyes-egyedül a föld népe, a spekulációkkal még nem zavart paraszt*“. de megtudhatjuk azt is, hogy „*a zsidóságban van a legkevesebb gátlás a racionalizmus konzekvenciájával szemben, ennyiben sorsával mintegy a többi nép várható jövőjét dokumentálja.*“ Ime, mi lesz a népek sorsa, ha elfordulva az idilli szellem-ellenesség nyájasan csörgedező, ősi vitális erőkkel telített vizű forrásától, az ész, a racionalizmus, a demokrácia, a szocializmus lejtőjére lépnek. Ugy főgnak járni, mint a zsidók, hirdeti a Sorsunk 1947-ben. És nyilván joggal, mint ahogy a zsidókat is joggal érte az, ami érte őket. Idáig sülyedhet egy vidéki folyóirat, ha azt képzeli, hogy jogában és módjában áll következetesen folytatni a Horthy-időkben számára kiszabott programot.

Folytathatnánk elriasztó példák sorát a Sorsunk-ból vett idézeteken kívül más vidéki folyóiratok cikkeivel is. A Sorsunk útján haladt rövid életében a hódmezővásárhelyi *Délsziget* is. Ez előkelő gondolkodású folyóirat szintén heves ellensége volt. „*a jobblétet óhajító proletár vagy a változatosságra vágyó civilizált tömegpolgár ostoba szocializmusának*“, mert hiszen a jövőt a „*vallásos parasztság*“ és „*hivő intellektuelek*“ képviselik, de különösen az utóbbiak. Szépirodalmi közléseiben krajcáros, ma már csak a rossz értelemben vett „*vidéki*“ színvonalnak megfelelő kultúrpresszimizmus nyilvánul meg, egy novellájában Kodolányi János közli velünk azon megállapítását, hogy a demokráciában voltaképpen csak a régi rossz folytatódik és egy nagyigényű cikkében a vendégszereplő Várkonyi Nándor, a Sorsunk rossz szelleme nyilatkozik meg egy Szabó Dezső emlékbeszéd ürügyén ekként: „*Bármilyen történet, soha semmire sem változik: a történetek tovább törtétenek, legfeljebb új jelszavakkal a szájukon, az eszmék megint csak idegen érdekeket szolgálnak s a régi zsákmányolók is mind a helyükön vannak.*“

Komolyabb színvonalat jelent az ugyancsak Hódmezővásárhelyen megjelenő *Puszták Népe*. Ennek a folyóiratnak is megvan még az a hibája, hogy a helyi jelleget sok esetben nagyon is elvontan, költőien, egy kissé „*a táj lelke*“ jegyében értelmezi ahelyett, hogy konkrét helyi problémákkal, termelési és szövetkezési kérdésekkel foglalkozzon, ezzel leleplezve a kelletténél erősebben vidéki-értelmi-ségi jellegét. Utóbbi időkben ezen a téren bizonyos haladás mutatkozik. A folyóirat másik hibája, szürkesége azonban nem sokat javult.

Nem volt mentes a népi romantika tévelygéseitől, a debreceni *Kéleti Kapu* sem. Viszont üdvös és rokonszenves törekvést mutatott külön programja, a román-magyar barátság ápolása. Kis formátuma, megjelenésének bizonytalansága azonban sokat levont törekvéseinek komolyságából.

Legtevékenyebb s legcél tudatosabb munkát vidéki folyóiratok között ezidőszerint a szegedi *Tiszatáj* végzi. A szomszédos népekkel

foglalkozó különszámai éppen úgy részei egy, a maga feladatait felismerő, átfogó törekvésnek, mint helyi jellegű írásai Juhász Gyulától, Szeged költőjétől kezdve a valódi szegedi parasztproblémáig. Hasznos az az igyekezete is, hogy minél nagyobb teret adjon a helyi irodalomnak, a fiatal költőknek. Ebben közös ugyan a többi vidéki folyóiratokkal, más azonban a szellem, amelynek jegyében a fiatalokat felsorakoztatja. Míg a Déliszigeiben például a helyi úri-értelmiségi dilettantizmus önképzőköre és vidéki szalonokban privatizáló színvonala jelentkezik, a Tiszatáj a budapesti hasonló jellegű folyóiratokhoz, a Csillag-hoz, vagy a Valóság-hoz hasonlatosan a demokrácia népi eredetű és népi törekvésű fiataljainak ad hangot. Kritikai rovata sokoldalú és élénk, teljesíti azon feladatát, hogy a fővárostól távoleső közönségét tájékoztassa a demokratikus irodalom újabb eredményeiről. Nem hallgatható el azonban hiányossága, amely a vidéki folyóirat természetéből adódik és amely céltudatos munkával fokozatosan csökkenthető: színvonalának egyenetlensége. Nem egyszer kénytelen csekélyebb értékű munkát is közölni, különösen szépirodalmi téren, mert az a veszély fenyegeti, hogy anyag nélkül marad. Az anyagiaknak komolyabb megalapozása, a folyóirat tekintélyének növekedése ezen a hiányosságon minden bizonynyal segíteni fog.

A vidéki folyóiratok döntő egzisztenciális kérdései között ugyanis a szellemiek mellett nem hanyagolhatók el az anyagiak sem. A folyóiratokat saját helyi közönségüknek kellene fenntartaniuk, viszont ezt a közönséget éppen a vidéki folyóiratoknak kell megteremteniük. Az így adódó időbeli eltérés áthidalására elengedhetetlen az állami szubvenció, amely egyszersmind szellemi téren is bizonyos méretű biztosítékként működve, befolyást engedne a demokratikus államhatalom szerveinek a lap irányításában és ellenőrzésében.

Nem szabad a folyóiratnak túlméreteznie önmagát és túlbecsülnie közönségének szellemi és anyagi felvevőképességét. Előző esetben az a veszély fenyeget, hogy a folyóirat elszigetelődik közönségétől, a cikkek írói olvassák egymást kölcsönösen. Az utóbbi esetben a lap el sem jut közönségéhez és a szerkesztés eladósodik, vagy az államot veri improduktív és a jövő számára sem magvakat rejtő költségekbe. Veszélyes a túlsűrű megjelenés is, nemcsak az előfizetők zsebének és érdeklődésének túlterhelésével — ez a kisebb veszély —, de a folyóirat megtölthetősége szempontjából is. Nem valószínű, hogy a vidéki havilap számára megfelelő színvonalas anyag adódna, hacsak túlnyomórészt fővárosi írókat nem vonna bele a munkájába s ez viszont a lap tulajdonképpeni jellegének, céljainak eltorzulását hozná magával. A legcélszerűbbnek ezidőszerint a legnagyobb vidéki folyóiratok ciklikus összevonása mutatkozik. Eszerint a lapok — a címek fenntartásával — minden hónapban más és más városban jelennének meg, más és más város költőinek, íróinak, tudósainak bevonásával, de közös előfizetéssel. Három-három lap trösztyszerű egyesítésével biztosítani lehetne minden egyes helyi lap számára a negyedéves megfelelő színvonalú megjelenést, az elő-

fizető számára pedig minden hónapban a nívós, komoly folyóiratot, amely saját helyi problémáin kívül más vidéki városok hasonló problémáival is megismertet. Ez az átmeneti helyzet természetesen áttörhető, és amely folyóirat saját erőivel fenn tudja tartani magát, — persze nemcsak anyagilag, hanem szellemileg és színvonalban is, — az a maga számára megoldotta a vidéki folyóiratok problémáját. Átmenetileg a legjárhatóbb útnak azonban a folyóiratok közös vállalkozásba bocsátkozása mutatkozik s ez a megfelelő állami támogatással előbb-utóbb lehetővé teszi a jelenleg utópiának látszó célt: a magasszínvonalú, demokratikus szellemű, helyi jellegű és mégis országos érdekű, anyagilag is szolidan megalapozott, népszerű vidéki folyóiratot.

KESZI IMRE

DÚDOLÓ

Ágyaz a szél reszkető fénynek
dunyhás felhők melengtetnének.
Párálló csöndben szó botorkál,
pólyás ősz rí fonnyadt bokornál.

Hozzám húzódsz, — pilládat érzem:
lehelletemre húnvó két szem
didergésem óvja, takarja —
nyári fények barna avarja.

Vacog a csönd, — szoknyádat fogja, —
csetlik-botlik árnyad porontya:
melegedni melledhez bújna,
s játszadozna csöpp-csontú ujjá.

Remegés rezdül s mint a húron,
cincogok egyszál árva búmon.
Szél bűg, vetközteti a fákat,
ráncos levélen rozsdás bánat

köd-könnye csillan. — Nő az árnyék,
mégis, mintha napfényvé válnék:
sugár-karral vetköztetnélek
s habos dalomban fürdetnélek.

S ha már fáznál, testedre inget
sóhajból szabnék s napfény-hintett
pöttvös ruhába bújthatnálak
s kifestene pőrén a vállad.

Dúdolgatok. Kinn pólyás ősz rí.
Jó volna enyhe teát főzni,
betakarózni egymás mellett
s dorombolna álmos lehellet.

LAKATOS PÉTER PÁL.